

ПОГОДЖЕНО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Секретар педради

Директор НВК

_____ **Лілія КОРОЛЬ**

_____ **Лариса БОДНАР**

Протокол № 1 від «29» серпня 2025 р

Наказ №73 від «29» серпня 2025 р.

Освітня програма

Старокостянтинівського навчально – виховного комплексу

«Спеціалізована школа І ступеня, гімназія»

Старокостянтинівської міської ради

Хмельницької області імені Героя України

Сергія Михайловича Бондарчука

(початкова школа)

Освітня програма
Старокостянтинівського НВК «Спеціалізована школа I ступеня, гімназія імені
Героя України С.М. Бондарчука»

Загальні положення освітньої програми

Початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початкова освіта передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

Освітня програма для 1-4-х класів школи I ступеня Старокостянтинівського НВК (початкова освіта) розроблена відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р - <https://cutt.ly/OyA9z5p>), Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688) (у 1-4 класах), на основі Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О.Я., Шаяна Р.Б., затвердженої рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 22.02.2018р, наказами МОНУ № 268 від 21.03.2018, № 1273 від 08.10.2019, № 743-22 від 12.08.2022.

Освітня програма початкової освіти для учнів 1-4-х класів (далі - Освітня програма - ОП) окреслює підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів, спланованих і організованих для досягнення учнями визначених результатів навчання.

Освітня програма визначає:

- деталізований опис компетентностей учнів;
- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою;
- загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між галузями знань та навчальними предметами за роками навчання, послідовність їх вивчення;
- форми організації освітнього процесу;
- деталізований опис інструментарію формувального (поточного) оцінювання;
- перелік і пропонований зміст освітніх галузей;
- логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах;
- очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальної програми під керівництвом Савченко О.Я., Шаяна Р.Б з урахуванням вимог до обов'язкових

результатів навчання здобувачів освіти згідно з Державним стандартом початкової освіти і змінами до нього.

Освітню програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентрованості і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
  - взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
  - логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
  - можливостей реалізації змісту освіти через предмети або інтегровані курси;
  - творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
  - адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Зміст програми має потенціал для формування у здобувачів таких ключових компетентностей:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційнокомунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі наскрізні вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Враховуючи інтегрований характер компетентності, у процесі реалізації Освітньої програми рекомендується використовувати внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу умінь у нові ситуації. Вимоги до дітей, які розпочинають навчання у початковій школі. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років (відповідно до Закону України «Про освіту»), враховуючи досягнення попереднього етапу їхнього розвитку. Період життя дитини від п'яти до шести (семи) років (старший дошкільний вік) визначається цілісною зміною її особистості, готовністю до нової соціальної ситуації розвитку. Пріоритетом цього процесу є формування і розвиток базових особистісних якостей дітей: спостережливості, допитливості, довільності поведінки, міжособистісної позитивної комунікації, відповідальності, діяльнісного і різнобічного освоєння навколишньої дійсності та ін. Потенційно це виявляється у певному рівні готовності дитини до систематичного навчання – фізичної, соціальної, емоційно-ціннісної, пізнавальної, мовленнєвої, творчої. Зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формує здатність до творчого самовираження, критичного

мислення, виховує ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за інших умов.

Загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між галузями знань та навчальними предметами за роками навчання, послідовність їх вивчення визначено у річному навчальному плані Старокостянтинівського НВК.

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 1-2-х класів закладів загальної середньої освіти складає 1590 годин/навчальний рік: для 1-х класів – 805 годин/навчальний рік, для 2-х класів – 875 годин/навчальний рік; для учнів 3-4-х класів – по 910 годин/навчальний рік.

Відповідно до української мови навчання у Старокостянтинівському НВК використовується типовий навчальний план початкової освіти для закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання (додаток) - 1-А, 1-Б, 1-В, 2-А, 2-Б, 3-В, 3-Г, 4-Б, 4-В, 4-Г класи, типовий навчальний план для закладів загальної середньої освіти, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» (додаток 2) – 3-А, 3-Б, 4-А класи. ОП зорієнтована на роботу початкової школи за 5-денним навчальним тижнем. На основі ОП Старокостянтинівський НВК складає на кожен навчальний рік річний навчальний план з конкретизацією варіативного складника, враховуючи особливості регіону та індивідуальні освітні потреби учнів. Повноцінність початкової освіти забезпечується реалізацією як інваріантного, так і варіативного складників, які в обов'язковому порядку фінансуються з відповідних бюджетів. У 1-4-х класах початкової освіти здійснюватиметься поділ класів на групи при окремих предметів відповідно до чинних нормативів (іноземної мови (англійської), інформатики) - відповідно до чинних нормативів (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 р. № 128, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 06.03.2002 за № 229/6517), листа МОНУ від 18.05.2018 № 1/9-322 "Роз'яснення щодо порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах в умовах повної або часткової інтеграції різних освітніх галузей, можливість якої передбачена Державним стандартом початкової освіти, затвердженим Постановами Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 р., №688 від 24 липня 2019 р. При визначенні гранично допустимого навантаження учнів ураховані санітарно-гігієнічні норми та нормативну тривалість уроків у 1-х класах – 35 хвилин, у 2-4-х класах – 40 хвилин відповідно до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205). Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» і змінами до нього години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів. Форми організації освітнього процесу. Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку, інтерактивні форми і методи навчання – дослідницькі, інформаційні, проєкти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуативні вправи, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, квести, які вчитель організує у межах уроку або в позаурочний час. Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчителів визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів. Програми інваріантного складника Типового навчального плану є обов'язковими для використання.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюються на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження їхнього індивідуального розвитку у процесі навчання. За цих умов контроль-оцінювальна діяльність набуває для здобувачів формульованого характеру. Контроль спрямований на пошук ефективних шляхів поступу кожного здобувача у навчанні, а визначення особистих результатів здобувачів не передбачає порівняння із досягненнями інших і не підлягає статистичному обліку з боку адміністративних органів. Упродовж навчання в початковій школі здобувачі освіти опановують способи самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

Навчальні досягнення здобувачів у 1-2-х класах підлягають вербальному, формульованому оцінюванню, у 3-4-х класах застосовується формульоване і підсумкове за рівнями навчальних досягнень оцінювання. **Формульоване оцінювання має на меті:** підтримати навчальний розвиток дітей; вибудувати індивідуальну траєкторію їхнього розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, не боятися помилок, переконання у власних можливостях і здібностях (до наказу МОНУ від 13.07.2021 №813 «Про методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 –х класів закладів загальної середньої освіти»).

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень здобувачів з очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою. Основою для підсумкового оцінювання результатів навчання за рік можуть бути результати виконання тематичних діагностувальних робіт, записи оцінювальних суджень про результати навчання, зафіксовані на носіях зворотного зв'язку з батьками, спостереження вчителя у процесі формульованого оцінювання. Формульоване оцінювання здійснюють з метою отримання інформації про досягнення учнів задля прийняття рішень про наступні кроки в навчанні як учителем, так і учнем.

Формульоване оцінювання здійснюється шляхом:

- постійного педагогічного спостереження вчителя за навчальною та іншими видами діяльності учнів та коментарів самого учня, інших учнів, вчителя;
- застосування різних прийомів отримання зворотного зв'язку щодо сприйняття, розуміння, застосування учнями навчального матеріалу;
- визначення динаміки нарощування якісних показників результатів навчання у поточній навчальній діяльності;
- поточного аналізу змістового накопичення учнівського портфоліо;
- самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів;

-співбесід із батьками учнів задля врахування їх думки щодо особистісного розвитку та соціалізації тощо.

Оцінювання особистих досягнень учня відбувається вербально відповідно до шкали оцінювання у свідоцтві досягнень: має значні успіхи; демонструє помітний прогрес; досягає результату з допомогою вчителя; потребує значної уваги і допомоги. Вербальні оцінки (1-2-і класи) та рівневі (3-4-і класи) особистісних досягнень фіксуються у свідоцтві досягнень. Перелік і пропонований зміст освітніх галузей. Освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мовна - літературна

Іншомовна

Математична

Природнича

Технологічна

Інформативна

Соціальна і здоров'язбережувальна

Громадянська та історична

Мистецька

Фізкультурна

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О.Я., Шаяна Р.Б. У початковому курсі мовна-літературної освіти виділено такі змістовні лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Змістові лінії реалізуються через такі інтегровані курси і навчальні предмети:

1 клас – інтегрований курс «Навчання грамоти»,

2 клас – навчальні предмети «Українська мова», «Читання»,

3, 4 класи – навчальні предмети «Українська мова», «Літературне читання».

Освітня галузь «Іншомовна» реалізується через окремий предмет – «Іноземна мова» (англійська, німецька). Освітня галузь "Математична" реалізується через окремий предмет, відповідно, - "Математика". Реалізація мети і завдань початкового курсу математики здійснюється за такими змістовими лініями: «Числа, дії з числами. Величини», «Геометричні фігури», «Вирази, рівності, нерівності», «Робота з даними», «Математичні задачі і дослідження». Освітні галузі «Природнича», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська та історична». Зазначені освітні галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» за різними видами інтеграції (тематична, процесуальна, міжгалузєва; в межах однієї галузі; на інтегрованих уроках, під час тематичних днів, в процесі проектної діяльності) за активного використання міжпредметних зв'язків, організації різних форм взаємодії учнів. Для розв'язання учнями практичних завдань у життєвих ситуаціях залучаються навчальні результати з інших освітніх галузей. Освітня галузь «Інформатична» реалізується через окремий предмет, відповідно, - «Інформатика» з 2 класу. Зміст технологічної освітньої галузі реалізується через навчальний предмет «Дизайн і технології». Реалізація мети і завдань навчального предмета здійснюється за такими змістовими лініями: «Інформаційнокомунікаційне середовище», «Середовище проектування», «Середовище техніки і технологій», «Середовище соціалізації». Освітня галузь «Фізкультурна» реалізується окремим предметом «Фізична культура», мета і завдання

якого реалізуються за такими змістовими лініями: «Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність». Мистецька освітня галузь реалізується через предмети вивчення за окремими видами мистецтва: музичне мистецтво, образотворче мистецтво за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі. Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі. Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Освітня програма Старокостянтинівського НВК передбачає досягнення учнями результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Очікувані результати навчання здобувачів освіти подано за змістовними лініями з урахуванням вимог до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти

Очікувані результати здобувачів освіти

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати педагогічний колектив у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості перевіряти його на практиці й встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
-------	------------------------	------------

1	Спілкування державною (і рідною – у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень* уникнення невенормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння:здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.</p> <p>Ставлення:критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;</p>

		<p>ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, і обов'язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації.</p>
4.	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій, усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні</p>

		<p>знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень. Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість. Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, Прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди - це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p>

		Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)
8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання соціального змісту</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства.</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: аналізувати і критично оцінювати соціально- економічні події в державі на основі різних даних;

	<p>враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природних ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо. Навчальні ресурси: навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню</p>
--	---

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різні ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через: організацію навчального середовища – зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

- предмети за вибором;
- роботу в проектах;
- позакласні навчальну роботу і роботу гуртків

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	<p>Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.</p>
Громадянська відповідальність	<p>Сприяє формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.</p>
Здоров'я і безпека	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.</p>

<p>Підприємливість і фінансова грамотність</p>	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).</p> <p>Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів</p>
--	---

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірки його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти, профільної середньої освіти

Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років (відповідно до Закону України «Про освіту»)

Перелік освітніх галузей

Типову освітню програму укладено за такими освіти галузями:

Мовно-літературна

Іншомовна

Математична

Я досліджую світ(природнича, громадянська й історична, соціальна, здоров'язбережувальна галузі)

Технологія

Інформатична

Мистецька

Фізкультурна

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку: формування компетентностей; розвитку компетентностей; перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей; корекції основних компетентностей; комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими) інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки тощо.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей крім уроку проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних: заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт). Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання.

Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем. Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу.

Можливо проводити заняття в малих групах, бригадах і ланках (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу бригадирів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії матеріалу для виконання визначених завдань).

Учні: можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відео-уроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору матеріалу, виконують самостійно ; розподілені ролі та аналізують виконану роботу.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчителів визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти

Система внутрішнього забезпечення якості складається з наступних компонентів:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;

якість проведення навчальних занять;

- моніторинг досягнення учнями результатів навчання (компетентностей).

Завдання системи внутрішнього забезпечення якості освіти:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення; моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища закладу освіти;

освіти;

- створення необхідних умов для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Структура 2024/2025 навчального року

Відповідно до статті 16 Закону України «Про загальну середню освіту» 2023/2024 навчальний рік у гімназії розпочинається 1 вересня. Навчальні заняття організовуються за семестровою системою:

I семестр – з 02 вересня по 21 грудня,

II семестр – з 13 січня по 31 травня.

Впродовж навчального року для учнів проводяться канікули:

осінні – з 03 листопада по 10 листопада,

зимові – з 22 грудня по 12 січня,

весняні – з 30 березня по 06 квітня.

Учні 3-х класів навчаються в підзміну.

Розклад дзвінків на уроки школи I ступеня (40 хв)

Урок	Час	Перерва
1	8 ³⁰ – 9 ¹⁵	10 хв.
2	9 ²⁵ – 10 ⁰¹	10 хв.
3	10 ²⁰ – 11 ⁰⁵	20 хв.
4	11 ²⁵ – 12 ¹⁰	20 хв.
5	12 ³⁰ – 13 ¹⁵	10 хв.
6	13 ²⁵ – 14 ¹⁰	10 хв.
7	14 ²⁰ – 15 ⁰⁵	10 хв.
8	15 ¹⁵ – 16 ⁰⁰	

Перелік навчальних програм

для учнів закладів загальної середньої освіти I ступеня

(затверджені наказом МОН від 29.05.2015 № 584)

№ п/ п	Назва навчальної програми
1.	Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
2.	Українська мова (для шкіл з навчанням російською мовою). Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
3.	Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою 1–4 класи
4.	Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням румунською (молдовською) мовою 1–4 класи
5.	Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою 1–4 класи
6.	Інформатика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2–4 класів
7.	Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2–4 класи
8.	Математика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
9.	Мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
10.	Музичне мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
11.	Образотворче мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
12.	Основи здоров'я. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи

13.	Природознавство. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
14.	Трудове навчання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
15.	Фізична культура. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи
16.	Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3–4 класи
17.	Болгарська мова та літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням болгарською мовою 1–4 класи
18.	Болгарська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
19.	Вірменська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською (російською) мовою 1–4 класи
20.	Гагаузька мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
21.	Кримськотатарська мова загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою 1–4 класи. Літературне читання 2–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою
22.	Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання 1-4 класи
23.	Літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою 2–4 класи
24.	Літературне читання. Навчальна програма загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою 2–4 класи
25.	Мова іврит. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
26.	Молдовська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
27.	Молдовська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою 1–4 класи

28.	Польська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою 1–4 класи
29.	Польська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
30.	Ромська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
31.	Російська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання 1-4 класи
32.	Російська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання 1-4 класи
33.	Румунська мова та літературне читання. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з румунською мовою навчання 1–4 клас
34.	Словацька мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням словацькою мовою 1–4 класи. Літературне читання для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням словацькою мовою 2–4 класи
35.	Угорська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою 1–4 класи. Літературне читання загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням угорською мовою 2–4 класи
36.	Угорська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою 1–4 класи
37.	Іноземні мови. Навчальні програми для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл

Типовий навчальний план для 1-2 класів початкової школи

Навчальний предмет/ інтегрований курс	Кількість годин на тиждень		
	1 кл.	2 кл.	Разом
<i>Інваріантний складник</i>			
Українська мова*	7	7	19
Літературне читання			
Іноземна мова (англійська)			
Математика	4	4	8
Я досліджую світ	3	3	6
Дизайн і технології	1	1	2
Інформатика	-	-	-
Мистецтво	2	2	4
Фізична культура* *	3	3	6
Усього	22	24	46
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	1	2
Кількість навчальних годин на тиждень, що фінансуються з державного бюджету (без урахування поділу на групи)	23	25	44
Гранично допустиме тижневе / річне навчальне навантаження учня	20/700	22/770	42/1470

* 1 клас – інтегрований курс «Українська мова. Навчання грамоти»;

**2 клас – окремі навчальні предмети «Українська мова», «Читання», або інтегрований курс «Українська мова».

**Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

Типовий навчальний план для 3-4 класів початкової школи

Навчальний предмет/ інтегрований курс	Кількість годин на тиждень у класах		Разом
	3 кл.	4 кл.	
<i>Інваріантний складник</i>			
Українська мова	7	7	20
Літературне читання			
Іноземна мова (англійська)	3	3	
Математика	5	5	10
Я досліджую світ	3	3	6
Дизайн і технології	1	1	2
Інформатика	-	-	-
Мистецтво	2	2	4
Фізична культура*	3	3	6
Усього	25	25	50
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	1	2
Кількість навчальних годин на тиждень, що фінансуються з державного бюджету (без урахування поділу на групи)	26	26	52
Гранично допустиме тижневе / річне навчальне навантаження учня	23/805	23/805	46/1610

**Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план
1-4 класів закладів загальної середньої освіти, які працюють за
науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»**

Назва освітньої галузі	Назва навчального предмета	Кількість годин на тиждень				
		1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	Разом
Мовно-літературна	Українська мова	6	6	6	6	24
	Іноземна мова	2	3	3	3	11
Математична	Математика	3	4	4	4	15
Мовно-літературна (література)	Я пізнаю світ*	8	8	8	8	32
Математична						
Природнича						
Соціальна і здоров'язбережувальна						
Громадянська та історична						
Технологічна						
Фізкультурна**						
Мистецька						
Інформатична						
Фізкультурна***	Фізична культура	2	2	2	2	8
Мистецька	Мистецтво	2	2	2	2	8
Усього		20+3	22+3	23+3	23+3	86+12
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, проведення індивідуальних консультацій та групових занять		1	1	1	1	4
Гранично допустиме навчальне навантаження учня		20	22	23	23	88
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної і варіативної складових, що фіксуються з бюджету (без урахування поділу на групи)		23	25	26	26	100

*Розподіл годин між освітніми галузями в межах інтегрованого навчального предмета

«Я пізнаю світ»: 1-4 класи: мовно-літературна освітня галузь – 1год/тижд.; громадянська та історична, інформатична, природнича, соціальна і здоров'язбережувальна. Технологічна освітні галузі – разом 4год/тижд.; математична освітня галузь – 1 год/тижд.; мистецька освітня галузь – 1год/тижд.; фізична освітня галузь – 1год/тижд.

**Інтегрований предмет або окремі предмети «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво».

***Години, передбачені для фізичної культури (навчальні предмети «Я пізнаю світ», (1годю/тижд.) та «Фізична культура» (2год./тижд.), не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів, але обов'язково фінансуються).

